

სასამართლო ცვლილებების მართვა მედიაციის მეშვეობით (ნაწილი 2)**

მედიაციის პროგრამის განხორციელებისას გამოყენებული პრინციპები

მომხმარებლის სუვერენობის პრინციპი

მედიაცია, ლიუბლიანას რაიონულ სასამართლოში გამომდინარეობს ე.წ. „კლიენტის მიდგომიდან“, მომხმარებლის სუვერენობის პრინციპის საფუძველზე. სასამართლო პროცესის მხარეთა მონაწილეობა მედიაციაში ნებაყოფლობითია. სასამართლო სთავაზობს მედიაციას ყველას, ვისაც შეაქვს სარჩელი, ან ვის წინაღობა შეაქვთ სარჩელი. რამდენადაც ეს სფერო დეტალურად არ რეგულირდება კანონით, სასამართლოს არ შეუძლია უბრძანოს მხარეებს, მიმართონ მედიაციას, უარის თქმის შესაძლებლობით, ან დააკისროს რაიმე (ხარჯი) სანქცია მხარეს იმის გამო, რომ მან არ მიიღო სასამართლოს წინადადება.¹ მხარეთა სამართლებრივი მდგომარეობა, ასევე არ დაზარალდება, თუ ისინი აირჩიევენ მედიაციას და შემდგომში შეიცვლიან აზრს, ან თუ მედიაცია წარუმატებელი იქნება. ნებისმიერ შემთხვევაში, სასამართლო უზრუნველყოფს თანმიმდევრობას, რომლის შესაბამისადაც მოუსმენენ მათს საქმეს, რაც განისაზღვრება სარჩელის შეტანის თარიღით.

როდესაც მედიაცია ნებაყოფლობითია, მთავარი შეკითხვაა, თუ როგორ უნდა დავარწმუნოთ მხარეები, მონაწილეობა მიიღონ პროცედურაში? მაგალითად, გაერთიანებულ სამეფოში, ლონდონის ცენტრალურ საოლქო სასამართლოში, რომელშიც მედიაცია სავალდებულო არ იყო, მხარეთა მხოლოდ ხუთმა პროცენტმა აირჩია მიეღო სასამართლოს შეთავაზება. ამდენად, გენი ამტკიცებს, რომ უკეთესი მოდელია ე.წ. „შერჩევითი ზენოლა“, რომელიც მოიცავს საშიშროებას იმისა, რომ სასამართლო დააკისრებს ფულად სანქციებს იმ მხარეს, რომელიც უარს განაცხადებს მედიაციაში მონაწილეობაზე.² თუმცა, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ გაერთიანებულ სამეფოში სასამართლოები გზავნიან მხარეებს კერძო მედიაციის მომსახურების მიმწოდებლებთან, რომლებმაც შეიძლება მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინონ მათს გადაწყვეტილებაზე მედიაციის არჩევასთან დაკავშირებით.

სლოვენის შემთხვევაში, სადაც მედიაცია მიმდინარეობს სასამართლოში და სასამართლოს ზედამხედველობით, მხარეებს აქვთ „სასამართლოს დღე“. ეს ცალსახად ხელს უწყობს

** ნაშრომი წარმოადგენს ალექს ზალარის სტატიის თარგმანს გამოცემიდან: Zalar, Ales (2004), Managing Judicial Change through Mediation – Part 2, ADR Bulletin: Vol. 6: No. 9, Article 4. ეს ნაშრომი არის სტატიის მეორე ნაწილი, რომელიც აღწერს სასამართლოსთან არსებული მედიაციის წარმატებულ დანერგვას ლიუბლიანაში, სლოვენიაში.

თარგმანი შესრულებულია ნათია ჩიტაშვილის (სამართლის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი, თანამედროვე კერძო სამართლის ინსტიტუტის წევრი, საქართველოს მედიატორთა ასოციაციის აღმასრულებელი საბჭოს წევრი, მედიატორი, კოლექტიური შრომითი დავის მედიატორი, მედიატორთა ტრენერ-შემფასებელი, დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნული ცენტრის აღმასრულებელი დირექტორი) და ნანა უზნაძის (სსიპ საქართველოს მედიატორთა ასოციაციის მედიატორთა ერთიანი რეესტრის წევრობის სერტიფიცირებული კანდიდატი, სტაჟიორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნული ცენტრის სტაჟიორი) მიერ.

¹ მაგალითად, გაერთიანებულ სამეფოში გათვალისწინებულია სანქციები მედიაციაში მონაწილეობის შესახებ სასამართლოს მითითების დაუსაბუთებელი უარყოფისთვის.

² Genn, H, 2002, Court-Based ADR Initiatives for Non-Family Civil Disputes: Commercial Court and Court of Appeal, Lord Chancellor's Department, Research Secretariat, London.

მათს მზაობას, მონაწილეობა მიიღონ მედიაციაში, რაც იმით გამოიხატება, რომ მხარეების 31% დადებითად ჰპასუხობს სასამართლოს ღია მოწვევას.³ გარდა ამისა, თავად სასამართლოს მიერ მიწვევა ასევე ხელს უწყობს მხარეების მზაობას, რომ მათ მონაწილეობა მიიღონ მედიაციაში. მხარეები ამას აღიქვამენ, როგორც სასამართლოს მოლოდინების ნათელ ნიშანს.

ინფორმირებული თანხმობა

ნებაყოფლობითი მედიაციის შემთხვევაში, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ მხარეები ინფორმირებულნი იყვნენ მისი უპირატესობების შესახებ. ამისთვის, ლიუბლიანას რაიონული სასამართლო წერილობით შეთავაზებას უგზავნის მხარეებს, პუბლიკაციასთან ერთად, რომელშიც დეტალურადაა განმარტებული მედიაციის პროცედურის უპირატესობები, მისი წესები, შესაძლო შედეგები, დროისა და ხარჯების ასპექტები, მედიატორების კვალიფიკაცია, როგორ შეუძლიათ მათ კონკრეტული მედიატორის აცილება, ინტერესთა კონფლიქტის გამო და ასევე როდის არაა საქმე მედიაციისთვის შესაფერისი.

იმ მხარეებისთვის, რომლებსაც სასამართლო ღიად მოიწვევს მედიაციაში მონაწილეობის მისაღებად, დიდი მნიშვნელობა აქვს სტიმულს. სასამართლომ, სასამართლო პროცესის დიდი ხანგრძლივობა სისუსტიდან უპირატესობად აქცია, რამდენადაც ის უზრუნველყოფს, რომ მედიაციის პროცესი ჩატარდება სამი თვის ვადაში, თანხმობის მიღების დღიდან. სასამართლო ასევე სთავაზობს ნამახალისებელ კიდევ ორ მიზეზს: მედიაცია უფასოა და ნებისმიერი შეთანხმება, რომელიც მედიაციის შედეგად მიიღწევა სასამართლო მორიგების ფორმით, ექვემდებარება აღსრულებას. მხარეებს შეუძლიათ აირჩიონ მედიაცია სასამართლოსგან წინადადების მიღების დღიდან 30 დღის ვადაში, ან მოგვიანებით, ნებისმიერ დროს, პირველი ინსტანციის სამოქალაქო სამართალწარმოების მიმდინარეობისას.

მედიაციაში მონაწილეობის მისაღებად სასამართლო უგზავნის მოწვევას მხარეებს ყველა შემთხვევაში, როდესაც, მოსამართლის აზრით, არ არსებობს აშკარა დაბრკოლებები.

გამონაკლისია ის შემთხვევები, როდესაც სარჩელში, ან შესაგებელში მხარეები აღნიშნავენ, რომ მათ არ სურთ მედიაციაში მონაწილეობა.

თავდაპირველად, სასამართლო მედიაციაზე მოწვევებს უგზავნიდა როგორც მხარეებს, ისე – მათს ადვოკატებსაც. ასეთი პრაქტიკიდან ერთი წლის შემდეგ, სასამართლომ შეწყვიტა ადვოკატებისთვის მოსაწვევებისა და ბროშურების გაგზავნა, რამდენადაც ისინი გაეცნენ რუტინულ თანხმობებ დოკუმენტაციას, სასამართლოსგან.

ინდივიდუალიზებული მიდგომა

სლოვენის მედიაციის პროგრამის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაკლია ის, რომ პროცედურული წესები ჯერ არ აძლევს სასამართლოს უფლებას განიხილოს მხარეებთან მედიაციის არსი და მისი შესაბამისობა სპეციალურ წინასწარ მოსმენაზე (როგორცაა გამოკვლევა ან წინასასამართლო სხდომა). შეერთებულ შტატებში დადასტურდა, რომ ეს მეთოდი ყველაზე ეფექტიანია გზაა მხარეების დასარწმუნებლად, მიიღონ მონაწილეობა, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ განხილვა წარმართული იყო მოსამართლის მიერ. ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, რომ თუ ამ მეთოდს შემოიღებდნენ სლოვენიაში, მნიშვნელოვნად გაიზრდებოდა იმ მხარეების პროცენტული წილი, რომლებიც თანხმობას განაცხადებდნენ მედიაციაში მონაწილეობაზე, იმ დამოკიდებულების გათვალისწინებით, რაც მხარეებს აქვთ სასამართლოსთან მიმართებით. ამას გადა, მხარეებთან ცალკე შეხვედრებზე სასამართლო შეძლებდა დაერწმუნებინა ის მხარეები, რომლებიც ვერ დაარწმუნეს საკუთარმა ადვოკატებმა. სასამართლოს წერილს ვერ ექნება ისეთივე

³ Report on statistical data from the pilot program for ADR by mediation at the Ljubljana District Court for 2001 and 2002.

დამაჯერებელი ძალა, როგორც საუბარს მოსამართლესა და შესაბამის მხარეებს შორის, თუნდაც ეს მხოლოდ რამდენიმე წუთს გაგრძელდეს.

სასამართლო შეეცადა ამ ნაკლის დაძლევის, ADR მომსახურების შექმნის გზით, რომ განემარტა, ემართა, გაეკონტროლებინა, ზედამხედველობა გაენია და უზრუნველყო ადაპტირება და საზოგადოებასთან რეაქტიული და პროაქტიული კომუნიკაცია.

სასამართლო ასევე სთავაზობს წამახალისებელ კიდევ ორ მიზეზს: მედიაცია უფასოა და ნებისმიერი შეთანხმება, რომელიც მედიაციის შედეგად მიიღწევა სასამართლო მორიგების ფორმით, ექვემდებარება აღსრულებას.

მედიაციაზე მიწვევის ინდიკატორები

მედიაციის პროგრამის ამოქმედებისას, სასამართლოს არ დაუნესებია ინდიკატორები იმის დასადგენად, თუ რომელი საქმეები იყო შესაფერისი მედიაციისთვის წარსადგენად. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ გავანალიზებთ მედიაციაზე თანხმობისა და უარის შემთხვევებს, და საქმეებს, რომლებიც დასრულდა ან არ დასრულდა მორიგებით 2001 და 2002 წლებში, ძალზე რთული იქნება საიმედო შეფასება. სამოქალაქო დავის ტიპის თვალსაზრისით, მედიაციის მიმართ ყველაზე ნაკლები ინტერესი გამოიკვეთა საავტორო უფლებებთან დაკავშირებულ დავებში, ხოლო ყველაზე ნაკლები მორიგება გაფორმდა სახელმწიფოსგან კომპენსაციის მიღების საქმეებში.⁴

ექსპერტთა აზრები გაიყო იმასთან დაკავშირებით, შესაძლებელია თუ არა განისაზღვროს მედიაციისთვის შესაბამისობის ინდიკატორები.

ნიდერლანდებში შეიმუშავეს ასეთი მოდელი, როგორც მისი ეროვნულ სასამართლოსთან არსებული მედიაციის პროექტის ნაწილი.⁵ საპირისპიროდ, ამერიკელი ექსპერტების უმეტესობა დარწმუნებულია, რომ ძირითადი ინდიკატორი იმისა, არის თუ არა საქმე შესაფერისი მედიაციისთვის, არის მხარეთა მზაობა მოლაპარაკებაზე, კომპრომისსა და თანამშრომლობაზე. ისინი არ ფიქრობენ, რომ არსებობს საქმეების კონკრეტული ტიპი, რომელსაც ახასიათებს უთანხმოების წარმატებით მოგვარების შესაძლებლობა მედიაციის მეშვეობით, თუმცა, ესაა ცალკეულ მხარეთა დამოკიდებულება და შეხედულებებიდა ამდენად, შერჩევის კრიტერიუმები შეიძლება წინასწარ განისაზღვროს მხოლოდ იდეალურ სამყაროში. სამოქალაქო მოდავეებს საჩივრები შეაქვთ სხვადასხვა მიზეზის გამო, მაგრამ პრინციპში და ზოგადად, ისინი ეძებენ ფულს. ეს ნიშნავს, რომ იმდენად, რამდენადაც ეს შეეხება მათს ინტერესს, მონაწილეობა მიიღონ მედიაციაში, არსებითი მნიშვნელობა აქვს გარკვეული სივრცის არსებობას მოლაპარაკებებისთვის. მეტაფორულად, ეს შეიძლება აღინეროს, როგორც სივრცე იატაკსა და ჭერს შორის.

ძირითადი მოქმედი პირები

სასამართლო აწარმოებს მედიატორების სიას, რომელშიც თავდაპირველად 15 პირი შედიოდა, მაგრამ ის თანდათანობით გაიზარდა და მედიატორების რაოდენობამ 40-ს გადააჭარბა.

⁴ სასამართლოს გათვლები ძალზე არაზუსტი იყო პროგრამის შედეგების დაგეგმვისას იმ დავებთან მიმართებით, რომლებშიც მონაწილეობდა სახელმწიფო. კონფუციუსის პრინციპის შესაბამისად, რომლის მიხედვითაც სახელმწიფო ორგანოების ძირითადი მისიაა მაგალითის მიცემა, სასამართლო მოელოდა, რომ სახელმწიფო იურისტებს მოლაპარაკებებისა და კომპრომისის დიდი მზაობა ექნებოდათ, მაგრამ შეზღუდული ბიუჯეტი და შესაბამისი სამინისტროების ინსტრუქციებისა და თანხმობის საჭიროებამ განაპირობა, რომ 2002 წელს კომპენსაციასთან დაკავშირებულ დავებში, რომლებშიც სახელმწიფო მოპასუხე იყო, მორიგებას მიაღწიეს საქმეთა მხოლოდ 9,1% – ში, მაშინ, როდესაც კომპენსაციასთან დაკავშირებულ სხვა საქმეებში მორიგება დაიდო საქმეთა 75,4 % – ში.

⁵ Pel, M., 2002, Court-Annexed Mediation in the Netherlands, Background Paper, Civil Litigation in the 21st Century, Copenhagen

მედიატორები არიან ზემდგომი ინსტანციის ან რაიონული სასამართლოს მოსამართლეები, პენსიაზე გასული მოსამართლეები, ადამიანის უფლებათა დამცველის მოადგილე და იურისტები. საოჯახო მედიაში, რომელიც სასამართლომ დამატებითი პროგრამის სახით შემოიღო, თანამედიატორებად მოქმედებენ სოციალური მუშაკები.

სლოვენის საზოგადოებაში დავების შეთანხმებით მოგვარების ტრადიციის არარსებობა და სამართლებრივი კულტურის დონე მიანიშნებდა, რომ აუცილებელი იყო, განსაკუთრებით დასაწყისში, იმის უზრუნველყოფა, რომ მხარეებს ჰქონოდათ მედიაციის პროცესის მიმართ ნდობა. ამდენად, პირველი მედიატორები მოსამართლეები იყვნენ, მათი ავტორიტეტისა და მათ მიმართ პატივისცემის არსებობის გამო. ისინი წარმატების ძირითადი მონაწილეები გახდნენ. მოსამართლეები, მათი, როგორც მოსამართლეების ჩვეულებრივი მოვალეობების შესრულებასთან ერთად დამატებით ახორციელებდნენ მედიაციის მომსახურებას pro bono. ამან გააძლიერა pro bono კულტურა საზოგადოებაში, ზოგადად, და, ამავე დროს, დაიცვა სასამართლო კრიტიკისგან, რომლის ადრესატიც გახდებოდა, მოსამართლეებს ანაზღაურება რომ მიეღოთ მედიაციის მომსახურებისთვის, მოსამართლის ხელფასთან ერთად, რამდენადაც ეს ის საკითხებია, რომელთა გადაწყვეტაც ნებისმიერ შემთხვევაში სასამართლოს მოვალეობაა.

მედიაციის პროგრამაში მოსამართლეების ჩართვა მნიშვნელოვანი იყო, როგორც იმის სიმბოლო, რომ თავად მოსამართლეები სერიოზულად უდგებიან ADR-ს. ჩვენ მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს ის ფაქტი, რომ გადაწყვეტილებას, მიიწვიოს თუ არა მხარეები მედიაციაზე, იღებს მოსამართლე, ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში. მოსამართლეებს რომ არ ჰქონოდათ მედიაციის პროცესის მიმართ რწმენა, ეს სერიოზული საფრთხის ქვეშ დააყენებდა პროგრამის განხორციელებას. პროგრამაში მოსამართლეების მედიატორებად მონაწილეობას სხვა დადებითი ეფექტიც ჰქონდა – როგორც წესი, ადვოკატები მხარს უჭერენ მოსამართლის ინიციატივებს. მოსამართლეების ენთუზიაზმი, პირველ რიგში, განპირობებული იყო სასამართლოში გადასაწყვეტი საქმეების დატვირთვის შემცირების საჭიროებით, ასევე მედიაციის უპირატესობების მიმართ რწმენით და შესაბამისი პროფესიული გამოწვევით.

თუმცა, მეორე მხრივ, არის გარკვეული რისკებიც. ძირითად პრობლემას წარმოადგენს ის, რომ მოსამართლეები შესაძლოა ძალიან მიმწოდნი იყვნენ მხარეებთან ურთიერთობისას და ზედმეტად დაეყრდნონ საკუთარ სამოსამართლო უფლებამოსილებას. ასევე შესაძლებელია, რომ მოსამართლეებს გაუჭირდეთ „ამპლუის“ შეცვლა და კანონის იგნორირება, ან ვერ გახდნენ კარგი მსმენელები. მაგალითად, ვირჯინიის შტატში, აშშ-ში, სასამართლოსთან არსებულ ADR-ს დაუპირისპირდნენ არა მარტო ადვოკატები, არამედ მოსამართლეებიც; ადვოკატები მათი შემოსავლების საგანგაშო შემცირების, ხოლო მოსამართლეები თავიანთი ავტორიტეტის დაკარგვის შიშის გამო. არსებობს ასევე იმის საფრთხე, რომ მხარეებმა მოსამართლეები, რომლებიც მედიატორები არიან, აღიქვან არა როგორც შუამავლები, არამედ უფრო როგორც პირები, რომლებიც გადაწყვეტილებებს იღებენ და მათ შეიძლება ჰქონდეთ შეფასებითი მედიაციის მოლოდინი მათი მხრიდან.⁶

⁶ შეფასებითი მედიაცია, თავისთავად, დაკავშირებულია გარკვეულ რისკებთან, პირველი უკავშირდება იმას, რომ შეიძლება დადგეს მედიატორის პასუხისმგებლობა, როდესაც, მაგალითად, ის წარუდგენს მხარეს მისი პოზიციის შეფასებას, ურჩევს მას რა გააკეთოს ან მეტიც, სთავაზობს მხარესთან შეთანხმებას. ამ ტიპის მედიაცია ასევე უგულვებლყოფს თვითგამორკვევის ასპექტს, რომლის არსიც ისაა, რომ მხარე გრძნობს, რომ მიღწეული შეთანხმება მისი საკუთარია და არა მედიატორის. მეორე მხრივ, შეფასებითი მედიაცია ზოგჯერ წარმოადგენს უბრალოდ საბაბს იმისთვის, რაც მხარისთვის რთულად მისაღებია და ადეკვატურია განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მხარის მოლოდინები არარეალისტურია და მის ადვოკატს არ შეუძლია მისი დარწმუნება ამაში. შეფასებითი მედიაციის ფარდობითი ხასიათი მდგომარეობს იმაში, რომ ადამიანები ყოველთვის უსმენენ იმას, რისი მოსმენაც სურთ და რომ მხარეებს სურთ თავიანთი პოზიციის შეფასება მხოლოდ მანამ, სანამ გაიგებენ, თუ როგორია ის.

მედიაციის პროგრამაში მოსამართლეების ჩართვა მნიშვნელოვანი იყო, როგორც იმის სიმბოლო, რომ თავად მოსამართლეები სერიოზულად უდგებიან ADR-ს.

ზედამხედველობის ძირითადი საშუალებები

მომსახურების ხარისხს სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს მედიაციის წარმატებისთვის. ამდენად, სასამართლო უზრუნველყოფს, რომ მედიატორებმა გაიარონ საწყისი ტრენინგები და უწყვეტი მიმდინარე ტრენინგები. ტრენინგის პროგრამების შინაარსი და პროგრამების მიმწოდებლები განისაზღვრებიან სასამართლოს მიერ.⁷ ამ პროგრამებში მონაწილეობა უფასოა. მინიმალური მოთხოვნაა, რომ მედიატორებმა გაიარონ 40-საათიანი ტრენინგის პროგრამა. ამის საფუძველზე, სასამართლო მოითხოვს შერჩეული მედიატორებისგან, რომ მათ იკისრონ უფასო მომსახურების განწევა გარკვეული ოდენობით (15 საათი წელიწადში), თუმცა, ამავე დროს, ის მათს კარიერულ განვითარებას უზრუნველყოფს და არ ზღუდავს მათ კონკურენციის დათქმით. სასამართლოს მინიმალური მოთხოვნა მედიატორების ტრენინგის პროგრამაში ჩასართავად, არის ის, რომ პირი უნდა იყოს იურიდიული [ფაკულტეტის] კურსდამთავრებული, რომელსაც ჩაბარებული აქვს სამართლის დარგში ეროვნული გამოცდა (საოჯახო მედიაციის მედიატორების გარდა) და ასევე აქვს დაწესების გადამწყვეტის გარკვეული პრაქტიკული გამოცდილება. მედიატორების ხარისხს უზრუნველყოფს არა მარტო მათი პროფესიული კვალიფიკაცია, არამედ, აგრეთვე, მათი მრავალფეროვნება და ხელმისაწვდომობა. ამდენად, თავად სასამართლო იძლევა ნებართვას სასამართლოს პროგრამაში მომსახურების განხორციელებისთვის. სასამართლო ასევე ახორციელებს მედიატორების მუშაობის მონიტორინგისა და შეფასების პროცედურას.

მედიაციის მომსახურების ხარისხის ზედამხედველობა უაღრესად მნიშვნელოვანია, იმდენად, რამდენადაც ამასთან დაკავშირებულია პროგრამის წარმატება. ამიტომ, სასამართლომ დაანესა მედიაციის ეთიკური სტანდარტები, გასაჩივრების სპეციალური პროცედურა და მედიატორის აცილების პროცედურა, ინტერესთა კონფლიქტის ან მიკერძოების ეჭვის შემთხვევაში, ასევე განსაზღვრა მედიატორების მოვალეობა, მონაწილეობა მიიღონ ტრენინგის შემდგომ პროგრამებში, რომლებსაც სასამართლო წელიწადში ერთხელ მოაწყობს. ასევე შეიქმნა ექსპერტთა საბჭო სააპელაციო სასამართლოს სამი მოსამართლის შემადგენლობით, რომლებიც მოქმედებენ, როგორც მედიატორები. საბჭო ფუნქციონირებს, როგორც საკონსულტაციო ორგანო სასამართლოს თავმჯდომარისთვის. საბჭო სასამართლოს სთავაზობს პროგრამის შესწორებებს, მედიაციის სფეროში სამომავლო მონესრიგებას სასამართლოსთვის და, ამავე დროს, საბჭოს წევრები მოქმედებენ, როგორც მედიატორების მენტორები, ტრენინგები და შემფასებლები. პროგრამის ხარისხის უზრუნველყოფა ძალზე მნიშვნელოვანია, განსაკუთრებით მანამ, სანამ მედიაცია ფართოდ ცნობილი გახდება და ფართოდ გავრცელდება, როგორც დაწესების გადამწყვეტის მეთოდი. კონკურენციის არარსებობა უნდა ნიშნავდეს, რომ ცუდი ხარისხის მომსახურებამ შეიძლება პრინციპში პოზიტიური ინიციატივის გაუფასურება გამოიწვიოს.

სასამართლო მორიგება, როგორც პროდუქტი

მხარეების მიერ დავის ერთობლივად გადამწყვეტის ძირითადი უპირატესობა ისაა, რომ არ არსებობს დამარცხებული. ესაა სიტუაცია, როდესაც ორივე მხარე გამარჯვებულია. სასამართლო მორიგების, როგორც მედიაციის პროგრამის სასურველი პროდუქტის კიდევ ერთი უპირატესობა ისაა, რომ ის უფრო სწრაფი და იაფია, სასამართლო პროცესთან შედარებით და მხა-

---

⁷ რამდენადაც სლოვენიაში არ იყვნენ საკმარისი რაოდენობის ტრენინგის მომსახურების მიმწოდებლები, ლიუბლიანას რაიონული სასამართლოს მედიაციის ექსპერიმენტული პროგრამის შემოღებამდე, პირველი თაობის მედიატორებმა ტრენინგები გაიარეს შეერთებულ შტატებსა და გაერთიანებულ სამეფოში.

რეები მუდმივად აკონტროლებენ პროცესს – ისინი არ შეიძლება აღმოჩნდნენ მოულოდნელი გადაწყვეტილების „მახეში“. თუმცა, აუცილებელია იმის უზრუნველყოფა, რომ პროდუქტს არ ექნება წუნი. რამდენადაც მედიაცია ხორციელდება მოსამართლეების მიერ, როგორც მათი ნებადართული სამართლებრივი საქმიანობის ნაწილი და ამასთან, მათი მოსამართლის სამსახურის პარალელურად, ისევე, როგორც პენსიაზე გასული მოსამართლეების და ადვოკატების მიერ, მედიაცია არ შეიძლება დასრულდეს სასამართლო მორიგებით – არამედ, მხოლოდ სასამართლოს გარეთ მორიგებით. ეს დაბრკოლება აღმოიფხვრა იმით, რომ მედიატორი ამზადებს მხოლოდ სასამართლო მორიგების პროექტს, ხოლო თავად მორიგება ფორმდება და მისი ხელმოწერა ხდება იმ მოსამართლის წინაშე, რომელიც თავმჯდომარეობს შემადგენლობას, რომელიც მონაწილეობას მიიღებდა საქმის მოსმენაში, მედიაცია რომ არ ყოფილიყო წარმატებული.

ერთ-ერთი გზა, რომლითაც ვიცავთ სასამართლო მორიგებას ნაკლისგან, არის კონფიდენციალობის პრინციპის მკაცრად დაცვა. სასამართლო გარანტიას იძლევა, რომ მოსამართლე, რომელიც მოისმენს საქმეს, თუ მედიაცია წარუმატებელი აღმოჩნდება, ვერ გაიგებს, თუ რა ხდებოდა მედიაციის პროცესში. ნაკლიანი მორიგება ასევე არ დაიშვება წარმომადგენლობის პრინციპის თვალსაზრისით, რაც ნიშნავს, რომ მხარეები მედიაციის პროცესში მოქმედებენ თავიანთ ადვოკატებთან ერთად და რომ დავა გადაწყდება „სასამართლოს ჩრდილში“

ფინანსური ასპექტი

ეფექტიანობის ერთ-ერთი ელემენტია ხარჯების შემცირება ან მათი თავიდან აცილება. დავების გადაწყვეტის პროცედურა რაც შეიძლება იაფი უნდა იყოს პირდაპირი მომხმარებლებისთვის, სხვა სიტყვებით, სასამართლო პროცესის მხარისთვის და საბოლოო მომხმარებლისთვის, ე.ი. გადასახადის გადამხდელისთვის. ამიტომ, მედიაციის პროცესი უფასოა მონაწილე მხარეებისთვის. თუმცა, როდესაც სასამართლო დაინყებს მედიაციის ჩატარებას კომერციულ დავებში, დადგება საკითხი ფასიანი მედიაციის თაობაზე, თუნდაც იმიტომ, რომ თუ მხარეები ფულს ჩადებენ მედიაციის პროცესში, ისინი მას უფრო სერიოზულად მოეკიდებიან და პროცესს გარკვეული წონა ექნება.

მოსამართლეები ახორციელებენ მედიაციის მომსახურებას უფასოდ და სასამართლო აუნაზღაურებს სხვა მედიატორებს მათს ხარჯებს. ძირითადი კრიტერიუმი არის არა წარმატება, ან რაიმე სხვა, მედიაციაში, არამედ დრო, რომელიც დაიხარჯა საქმის შესწავლასა და შეთანხმების მომზადებაში. მედიაციის პროგრამის განხორციელებისთვის საჭირო თანხები უზრუნველყოფილია სასამართლოს ბიუჯეტიდან და მათს გამოყენებასთან დაკავშირებით გადაწყვეტილებებს იღებს სასამართლოს თავმჯდომარე, რამდენადაც სლოვენიაში თითოეულ სასამართლოს დამოუკიდებელი ბიუჯეტი აქვს. სლოვენიაში, ავტონომია საბიუჯეტო ფონდების გამოყენების გადაწყვეტილებაში ნამდვილად უპირატესობაა, რომელიც მედიაციის პროგრამის ეფექტიანად განხორციელების შესაძლებლობას იძლევა.

ეფექტების გაზომვა

სასამართლოსთან არსებული მედიაციის მოდელი ლიუბლიანას რაიონულ სასამართლოში ეწინააღმდეგება იდეას, რომ უფრო ადვილია ახალი ინსტიტუტების შექმნა, ვიდრე არსებულის რეფორმირება. მეორე მხრივ, ის ფაქტი, რომ სასამართლო ამ მომსახურების ერთადერთი მიმწოდებელია მთელ ქვეყანაში, სიფრთხილის გარკვეულ ხარისხს მოითხოვს.

პრინციპში, შეიძლება ყველა შევთანხმდეთ, რომ მედიაცია ზოგავს დროსა და თანხას, მაგრამ ეკონომიაზე პრეტენზია რეალური ეკონომიის ტოლფასი არ არის. ნებისმიერი ეკონომიის წინაპირობაა კონკურენცია და მედიაციის მომსახურების შემთხვევაშიც არსებითია, რომ მედიაციის მომსახურების მიმწოდებლები გაჩნდნენ ღია ბაზარზე, კერძო სექტორში.

მედიაცია ნამდვილად გეთავაზობს უფრო სწრაფი და მოქნილი პროცესის შესაძლებლობას. მეორე მხრივ, არსებობს არასასურველი გვერდითი მოვლენების ალბათობა, როგორებიცაა დისკრიმინაცია, ან უკანონო შეთანხმებები. ეფექტიანობა აშკარად მედიაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი უპირატესობაა, მაგრამ ძნელია შედეგების განსაზღვრა, როდესაც ორი ცვლილება ერთდროულად ხდება, ე.ი. როდესაც ერთსა და იმავე დროს მცირდება ახალი საქმეების შემოსვლა და იზრდება წარმატებით გაფორმებული მორიგებების შედეგად გადაწყვეტილი საქმეების რაოდენობა.

ADR პროგრამის შექმნა და განხორციელება ნიშნავს რეფორმას. რეფორმის მომხრეები ყოველთვის დარწმუნებულნი არიან მის წარმატებაში და ამიტომ, ყოველთვის არ ინტერესდებიან რეფორმის რეალური ეფექტის ანალიზით. შესაბამისად, რეფორმის მონიტორინგი და შეფასება უაღრესად მნიშვნელოვანია. ის გვიჩვენებს სად არის პრობლემა, თავად მომსახურებაში, თუ იმ პირებში, ვისთვისაც გათვალისწინებულია მომსახურება. ამავე დროს, ეს პროგრამის საჭიროებისამებრ შენარჩუნებისა და ადაპტაციის შესაძლებლობას იძლევა.

ლიუბლიანას რაიონული სასამართლო განსაზღვრავს თავისი მედიაციის პროგრამის ეფექტებს ორი გზით, პირველ რიგში, ის ანალიზებს სხვადასხვა ტიპის სტატისტიკურ მონაცემს:

- მედიაციისთვის შეთავაზებული საქმეების რაოდენობა;⁸
- იმ საქმეების რაოდენობა, რომელთა მხარეებმაც მიიღეს სასამართლოს შეთავაზება;⁹
- იმ საქმეების რაოდენობა, რომელთა ერთმა ან არც ერთმა მხარემ არ მიიღო სასამართლოს შეთავაზება;¹⁰
- განხორციელებული მედიაციის პროცესების რაოდენობა;¹¹
- მიღწეული მორიგებების ან გამოტანილი სარჩელების რაოდენობა;¹²
- მედიაციის დამთავრების შემდეგ სასამართლოში დაბრუნებული საქმეების რაოდენობა;¹³
- მედიაციის შეხვედრების რაოდენობა და ხანგრძლივობა ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში;¹⁴

სასამართლო აგროვებს ამ ინფორმაციას ერთიანად და ცალ-ცალკე, ყოველი ცალკეული მედიატორისთვის. მედიაციის პროცესის ფარგლებში მიღწეული მორიგებების ან სასამართლოდან გამოტანილი სარჩელების რაოდენობის ანალიზი ავლენს, მაგალითად, რომ ამ გზით გადაწყვეტილი საქმეების წილი, 2001 წელს, შეადგენდა 50,5%-ს, ხოლო 2002 წელს – უკვე 58,1%-ს.

თუმცა, მედიაციის წარმატება ვერ გაიზომება მხოლოდ მიღწეული შეთანხმებების რაოდენობით, რამდენადაც მედიაციას, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მას სასამართლო პროცესი მოჰყვება, მნიშვნელოვანი დადებითი ეფექტი აქვს, რამდენადაც მიმართავს დავას არსებით საკითხებზე და განაახლებს კომუნიკაციას მხარეებს შორის. ამდენად, სასამართლო განსაზღვრავს პროგრამის წარმატებას ასევე კითხვარების გაანალიზებით, რომლებსაც ის გადასცემს მხარეებსა და მათს ადვოკატებს, მედიაციის პროცესის დასრულების შემდეგ. სასამართლო განსაზღვრავს, თუ

⁸ 2001 წელს, მედიაცია შეთავაზეს 420 სამოქალაქო საქმეზე და 2002 წელს – 879 საქმეზე.

⁹ 2001 წელს მხარეებმა მიიღეს სასამართლოს შეთავაზება 106 სამოქალაქო საქმეზე (25.2%) და 2002 წელს – 269 საქმეზე (30.6%)

¹⁰ 2001 წელს დავის ერთმა ან არც ერთმა მხარემ არ მიიღო სასამართლოს შეთავაზება 314 საქმეზე, 2002 წელს – 610 საქმეზე. ყველაზე ხშირად თანხმობას არ აძლევდა მოპასუხე. იმ საქმეთა წილი, რომელშიც არც ერთმა მხარემ არ განაცხადა თანხმობა, 2002 წელს შემცირდა 15,8%-მდე.

¹¹ 2001 წელს დასრულდა მედიაციის 105 პროცესი, 2002 წელს – 179 პროცესი

¹² 2001 წელს მორიგება შედგა 52 საქმეზე (49,5%), 2002 წელს – 104 საქმეზე (58,1%)

¹³ 2001 წელს მედიაციის დასრულების შემდეგ სამოქალაქო სამართალწარმოებას დაუბრუნდა 53 საქმე (50,5%), 2002 წელს – 75 საქმე (41,9%)

¹⁴ 2001 წელს მედიაცია დასრულდა პირველივე შეხვედრაზე 31 (62%) შემთხვევაში, 2002 წელს – 64 შემთხვევაში (61,5%). საქმეთა შერჩეული ნიმუშის საფუძველზე ჩვენ შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქმეთა 75% შემთხვევაში მედიაცია გაგრძელდა საშუალოდ 1,3 საათის განმავლობაში, ხოლო დარჩენილ შემთხვევებში – ერთი საათით მეტი

რამდენად კმაყოფილნი არიან მხარეები მედიატორის მუშაობითა და პროცესის შედეგით და როგორ აფასებენ ისინი მედიაციის პროცესის სამართლიანობასა და მიუკერძოებლობას. საოცარია, მაგრამ ამ კითხვარების ანალიზმა გამოავლინა მხარეთა თითქმის 100% კმაყოფილება სამივე კატეგორიაში, მედიაციის შედეგების მიუხედავად.¹⁵ შეფასების მეთოდებისა და ტექნიკის შემუშავება და განხორციელება, სახელდობრ, ამ ნაწილში, ეყრდნობა შეერთებული შტატების კვლევით მიდგომებს.¹⁶

სასამართლოს მიერ გამოცხადებული სამოქმედო მიზნების თვალსაზრისით, ალბათ ყველაზე მნიშვნელოვანი მიღწევა ისაა, რომ 2002 წელს, გადაუწყვეტი სამოქალაქო საქმეების საერთო რაოდენობა, სასამართლოში, შემცირდა 3.3%-ით, რაც ზუსტად ის წილია, რომელიც გადაწყდა სასამართლოს მიერ მედიაციის მეშვეობით. 2002 წლის განმავლობაში, სასამართლოში შეტანილი ახალი სამოქალაქო საქმეების რაოდენობა 2,9% გაიზარდა. სასამართლომ მოახერხა შემცირებინა სამოქალაქო საქმის გადაწყვეტისთვის საჭირო საშუალო დრო 2001 წელს 21 თვიდან, 16,5 თვემდე, 2002 წლის ბოლოსთვის.

სასამართლო განსაზღვრავს, თუ რამდენად კმაყოფილნი არიან მხარეები მედიატორის მუშაობითა და პროცესის შედეგით და როგორ აფასებენ ისინი მედიაციის პროცესის სამართლიანობასა და მიუკერძოებლობას.

ხედა

ლიუბლიანას რაიონულ სასამართლოში მედიაციის მოდელის დანერგვის შემდეგ, სლოვენის ორმა უდიდესმა პირველი ინსტანციის სასამართლომაც დაიწყო ასეთი მომსახურების გაწევა.¹⁷ სლოვენის სასამართლოებში იზრდება სასამართლოსთან არსებული მედიაციის შექმნის ინტერესი. ამიტომაც, ლიუბლიანას სასამართლომ გადაწყვიტა შესთავაზოს მათ ნოუ-ჰაუ და იკისროს მედიატორების მომზადების ფუნქცია სხვა სასამართლოების საჭიროებებისთვის. დარწმუნებული ვარ, უსაფუძვლო არ იქნება მოლოდინი, რომ ორი წლის განმავლობაში, სასამართლოსთან არსებული მედიაციის პროგრამა დაინერგება სლოვენის სამოქალაქო სასამართლოების უმრავლესობაში, რომლებიც ამჟამად საქმეებით არიან გადატვირთული.

როგორც ადრე აღინიშნა, 2002 წელს ლიუბლიანას რაიონულმა სასამართლომ დაიწყო ახალი ექსპერიმენტული პროგრამა საოჯახო დავების მედიაციაში და ასევე ექსპერტის ნეიტრალური შეფასება საავტორო უფლებებთან დაკავშირებულ დავებში. 2003 წელს სასამართლო გეგმავს კომერციული დავების მედიაციის და არბიტრაჟის პროგრამის ამოქმედებას და ასევე გეგმავს შესთავაზოს მედიაცია პირველ საქმეებში, რომლებშიც სარჩელი ჯერ არ შეუტანიათ, თუმცა მხარეები სასამართლოსგან ითხოვენ უფასო იურიდიულ დახმარებას. ამას მოჰყვება განხილვა, შეუძლია თუ არა სასამართლოს შესთავაზოს მედიაცია სხვა ტიპის დავების შემთხვევაში, რომლებიც ჯერ არ არის სასამართლოში წარდგენილი, მაგრამ არსებობს რეალური შესაძლებლობა, რომ საქმე სასამართლოთი დამთავრდება. ეს განპირობებულია იმით, რომ სასამართლოს უფრო და უფრო მეტი მოდავე მიმართავს მედიაციის მოთხოვნით, სანამ ისინი

¹⁵ შეერთებული შტატების სახელმწიფო სასამართლოების ეროვნული ცენტრისა და ეროვნული სამოსამართლო ინსტიტუტის კვლევა ანალოგიურ დასკვნებამდე მივიდა 1994 წელს. კვლევით დადგინდა, რომ ADR პროცედურების ყველაზე დიდი სარგებელი იყო სამოქალაქო მოდავეების კმაყოფილება ამ პროცედურების მიმდინარეობით და შედეგებით. (Steelman, D C, 2000, Caseflow Management: The Heart of Court Management in the New Millennium, National Centre for State Courts, Williamsburgh).

¹⁶ Hollet N L, Herman M S, Eaker D G, Gale J (2002) 'The Assessment of Mediation Outcomes: the Development and Validation of an Evaluation Technique' The Justice System 23/3 National Centre for State Courts, Williamsburgh

¹⁷ ლიუბლიანას რეგიონული სასამართლო და ცელიეს რაიონული სასამართლო

იძულებული იქნებიან აღძრან სარჩელი სასამართლოში, რამდენადაც მათ არ სურთ ჩაებან სასამართლო პროცესში. ადამიანების საჭიროებების მიმართ გონივრულად გულისხმიერი დამოკიდებულების გამომჟღავნებით სასამართლომ შეიძლება მოიპოვოს ის, რაც მას აკლია: საზოგადოების მხარდაჭერა და ნდობა. ამ ტენდენციების გათვალისწინებით, ნამდვილად დადგება საკითხი, შეიძლება თუ არა და რა ზომით, ხელშეკრულებით გადაეცეს მედიაციის მომსახურება გარეშე მიმწოდებლებს, სასამართლოს ზემდამხედველობის ფარგლებში. ნამდვილად არ იქნება ექსპერიმენტების შესაძლებლობების ნაკლებობა, მაგრამ, თუ გსურთ მშვიდობის დამყარება, უნდა გარისკოთ.

სასამართლო ასევე ამყარებს კავშირებს კერძო სექტორთან. სლოვენის სადაზღვევო ასოციაციისგან წინადადების მიღების შემდეგ, სასამართლო მოამზადებს კვლევას, რომ მედიაციის ცენტრისთვის შეიმუშაოს რეკომენდირებული მოდელი, ყველა ტიპის სადაზღვევო დაგეგმვისთვის სლოვენიაში. ამავე დროს, სადაზღვევო ასოციაციასთან შეთანხმებით, ის უხელმძღვანელებს პროცედურებს მედიატორების მოსამზადებლად ამ ცენტრში და მათზე გასცემს ნებართვებს მედიაციის ჩატარების თაობაზე, სადაზღვევო ასოციაციის ნებართვით და მათი კვალიფიკაციის შეფასების პირობით.

ამ გზით სასამართლო უზრუნველყოფს, რომ მედიაციის პროცედურის რეპუტაცია არ შეილახება მედიატორების საეჭვო კვალიფიკაციის გამო.

ანალოგიური ინიციატივა მოსალოდნელია ბანკებისგანაც.

ლიუბლიანას რაიონული სასამართლო ასევე მონაწილეობს საერთაშორისო თანამშრომლობაშიც, იღებს რა საკუთარ თავზე სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპის ზოგიერთი ქვეყნის პერსპექტიული მედიატორების მომზადების ამოცანას. ამგვარად, მას შეუძლია ხელი შეუწყოს რეგიონში მონესრიგებული სამართლებრივი სისტემების შექმნასა და შენარჩუნებას და ასევე ურთიერთნდობას საერთაშორისო ბიზნესში, რამდენადაც ეკონომიკისთვის აუცილებელია ბიზნესის დაცვა, დავების გადაწყვეტის პროცედურების მეშვეობით, რომლებიც იქნება პროგნოზირებადიც და საკმარისად მოქნილიც. სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპის ბაზარი, ევროკავშირის შიდა ბაზრის მსგავსად, საჭიროებს თანმიმდევრულობის გარკვეულ ხარისხს, რომლის უზრუნველყოფაც შესაძლებელია სამართლებრივ და მარეგულირებელ სისტემებს შორის სხვაობების შემცირებით და ჰარმონიზაციის ერთ-ერთი ძირითადი საშუალება შეიძლება გახდეს მედიაციის უნივერსალური, საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპები და წესები.

ინგლისურიდან თარგმნეს:

ნათია ჩიტაშვილმა

სამართლის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი, თანამედროვე კერძო სამართლის ინსტიტუტის წევრი, საქართველოს მედიატორთა ასოციაციის აღმასრულებელი საბჭოს წევრი, მედიატორი, კოლექტიური შრომითი დავის მედიატორი, მედიატორთა ტრენერ-შემფასებელი, დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნული ცენტრის აღმასრულებელი დირექტორი.

ნანა უზნაძემ

სსიპ საქართველოს მედიატორთა ასოციაციის მედიატორთა ერთიანი რეესტრის წევრობის სერტიფიცირებული კანდიდატი, სტაჟიორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნული ცენტრის სტაჟიორი.